

JAROSŁAW KUPCZAK OP

ŹRÓDŁA SPORU O AMORIS LAETITIA

Zanim wyrazisz opinię o adhortacji
papieża Franciszka, poznaj argumenty stron

ŹRÓDŁA SPORU
O AMORIS LAETITIA

JAROSŁAW KUPCZAK OP

ŹRÓDŁA SPORU
O AMORIS LAETITIA

Egzemplarz recenzencki
dominikanie.pl

©Copyright for the text by Jarosław Kupczak, 2018
©Copyright for this edition by Wydawnictwo W drodze, 2018

Recenzent naukowy
ks. prof. dr hab. Marian Machinek

Redaktor prowadzący
Ewa Kubiak

Redakcja
Agnieszka Czapczyk

Korekta
Paulina Jeske-Choińska
Agnieszka Czapczyk

Skład komputerowy
Teodor Jeske-Choiński

Redakcja techniczna
Justyna Nowaczyk

Projekt okładki i stron tytułowych
Radosław Krawczyk

Nihil obstat
Warszawa, 22 maja 2018 roku
Reg. Prov. 239/18
Paweł Kozacki OP, prowincjał

ISBN 978-83-7906-223-2

dominikanie.pl jest imprintem

Wydawnictwa Polskiej Prowincji Dominikanów W drodze sp. z o.o.

Wydawnictwo Polskiej Prowincji Dominikanów W drodze sp. z o.o.

Wydanie I, 2018

ul. Kościuszki 99, 61-716 Poznań

tel. 61 852 39 62, faks 61 850 17 82

sprzedaz@wdrodze.pl www.wdrodze.pl

*Nowym elementem w dzisiejszej pracy duszpasterskiej jest
wrażliwość na pozytywne aspekty małżeństw cywilnych
i, z oczywistymi różnicami, kohabitacji.*

Relatio Synodi 2014, 41

Chronologia wydarzeń

- 13 III 2013 Wybór arcybiskupa Buenos Aires, Jorge Maria Bergoglio, na papieża. Przyjęcie przez 266. biskupa Rzymu imienia Franciszek.
- 8 X 2013 Informacja biura prasowego Stolicy Apostolskiej o zaplanowanym na 5–19 października następnego roku w Watykanie III Nadzwyczajnym Zgromadzeniu Ogólnym Synodu Biskupów, poświęconym tematowi: „Wyzwania duszpasterskie związane z rodziną w kontekście ewangelizacji” i stanowiącym przygotowanie do XIV Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów w 2015 roku.
- 18 X 2013 Rozesłanie przez sekretarza generalnego Synodu Biskupów, arcybiskupa Lorenza Baldisseriego, do przewodniczących wszystkich konferencji biskupów na świecie dokumentu przygotowawczego do nadzwyczajnej sesji synodu: *Lineamenta*. Rozpoczęcie procesu konsultacji przedsynodalnych.
- 24 XI 2013 Publikacja pierwszej adhortacji posynodalnej papieża Franciszka, *Evangelii gaudium*.
- 20–21 II 2014 Obrady konsystorza kardynałów, którego głównym zadaniem jest przygotowanie dwóch synodów o rodzinie. Wystąpienie kardynała Waltera Kaspera.
- 27 IV 2014 Kanonizacja Jana XXIII i Jana Pawła II na placu św. Piotra.
- 26 VI 2014 Prezentacja w centrum prasowym Stolicy Apostolskiej *Instrumentum laboris* III Nadzwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów, dokumentu powstałego w oparciu o opracowane ankiety przedsynodalne.

- 5–19 X 2014 Obrady III Nadzwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów.
- 9 XII 2014 Poinformowanie przez biuro prasowe Stolicy Apostolskiej, że dokumentem przygotowawczym, *Lineamenta*, do XIV Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów będzie dokument końcowy niedawno zakończonego synodu (*Relatio Synodi*), uzupełniony o pytania, które pomogą wiernym zapoznać się z nim.
- 13 III 2015 Druga rocznica rozpoczęcia pontyfikatu. W homilii wygłoszonej podczas nabożeństwa pokutnego w bazylice św. Piotra w Watykanie zapowiedź papieża o ogłoszeniu nadzwyczajnego Roku Świętego poświęconego miłosierdziu.
- 11 IV 2015 Publikacja bulli *Misericordiae vultus*, ustanawiającej nadzwyczajny Jubileusz Miłosierdzia.
- 23 VI 2015 Prezentacja *Instrumentum laboris* XIV Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów („Powołanie i misja rodziny w Kościele i świecie współczesnym”).
- 4–25 X 2015 Obrady XIV Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów.
- 17 X 2015 Poświęcenie przedpołudniowej kongregacji generalnej uczczeniu 50. rocznicy powołania instytucji Synodu Biskupów.
- 8 XII 2015 Pięćdziesiąta rocznica zakończenia Soboru Watykańskiego II. Rozpoczęcie Roku Miłosierdzia.
- 8 IV 2016 Publikacja adhortacji posynodalnej papieża Franciszka *Amoris laetitia*.

Wykaz skrótów

- BSS „Bollettino Sala Stampa della Santa Sede”; wszystkie numery codziennego biuletynu biura prasowego Stolicy Apostolskiej można odnaleźć na oficjalnej stronie Watykanu: www.vatican.va, w książce podajemy je z datą publikacji biuletynu
- CNA Catholic News Agency; wszystkie artykuły cytowane z tej strony można odnaleźć na stronie www.catholicnews-agency.com, w książce podajemy je z datą publikacji
- DCE Encyklika Benedykta XVI *Deus caritas est* (2006)
- DM Encyklika Jana Pawła II *Dives in misericordia* (1980)
- DV Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei Verbum* Soboru Watykańskiego II (1965)
- EG Posynodalna adhortacja papieża Franciszka *Evangelii gaudium* (2013)
- FC Posynodalna adhortacja Jana Pawła II *Familiaris consortio* (1981)
- GS Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* Soboru Watykańskiego II (1965)
- HV Encyklika Pawła VI *Humanae vitae* (1968)
- IL 2014 *Instrumentum laboris* Synodu Biskupów w 2014 roku
- IL 2015 *Instrumentum laboris* Synodu Biskupów w 2015 roku
- KKK *Katechizm Kościoła katolickiego* (1992)
- KPK *Kodeks Prawa Kanonicznego* (1983)
- L 2014 *Dokument przygotowawczy (Lineamenta)* do Synodu w 2014 roku
- L 2015 *Dokument przygotowawczy (Lineamenta)* do Synodu w 2015 roku

Egzemplarz recenzencki

LG	Konstytucja dogmatyczna o Kościele <i>Lumen gentium</i> Soboru Watykańskiego II (1964)
MV	Bulla papieża Franciszka na Rok Święty <i>Misericordiae vultus</i> (2015)
OsRomPol	Wydanie polskie „L'Osservatore Romano”
RAD	<i>Relatio ante disceptationem</i> – wstępna relacja rozpoczynająca Synod Biskupów w 2014 roku
RF	<i>Relatio finalis</i> – dokument końcowy Synodu Biskupów w 2015 roku
RPD	<i>Relatio post disceptationem</i> – sprawozdanie streszczające dyskusję pierwszego tygodnia obrad Synodu Biskupów w 2014 roku
RS	<i>Relatio Synodi</i> – dokument końcowy Synodu Biskupów w 2014 roku
SC	Posynodalna adhortacja Benedykta XVI <i>Sacramentum caritatis</i> (2007)
Sth	Św. Tomasz z Akwinu, <i>Summa theologiae</i>
VS	Encyklika Jana Pawła II <i>Veritatis splendor</i> (1993)

Wprowadzenie

Publikacja posynodalnej adhortacji apostolskiej papieża Franciszka *Amoris laetitia* 8 kwietnia 2016 roku oznacza niewątpliwie jeden z najważniejszych momentów w najnowszej historii Kościoła katolickiego. Dokument papieski był owocem dwóch sesji Synodu Biskupów: nadzwyczajnej, z października 2014 roku, i zwyczajnej, która odbyła się rok później¹. Od czasu ogłoszenia papieskiej decyzji o zwołaniu dwóch synodów poświęconych rodzinie, co nastąpiło w październiku 2013 roku, niecałe pół roku po rozpoczęciu pontyfikatu, właśnie ten temat – dzięki szeroko przeprowadzonym konsultacjom przed-synodalnym – znalazł się w centrum debat wewnątrz Kościoła i poza Kościołem. Wiele środowisk wyrażało nadzieję, że Kościół katolicki wreszcie zmieni swoje – kontrowersyjne dla wielu – stanowisko w sprawach dotyczących etyki seksualnej, bioetyki, przekazywania życia, stosunku do osób rozwiedzionych i osób homoseksualnych.

Liczba możliwych tematów i problemów związanych z małżeństwem i rodziną w perspektywie obrad Synodu Biskupów, który przecież zajmuje się Kościołem katolickim na całym świecie, jest trudna do objęcia: praktyka poligamii w niektórych społeczeństwach afrykańskich, restrykcyjna kontrola urodzin w państwach totalitarnych, problemy małżeństw mieszanych, niemożność wyznawania wiary w krajach muzułmańskich itp. Jednak trzy praktyczne problemy, które już w czasie pierwszego synodu o rodzinie stały się głównym tematem dyskusji i osią zasadniczego sporu, to: możliwość dopuszczania

¹ Znaczenie tych rozróżnień zostało wyjaśnione na początku drugiego rozdziału.

osób rozwiedzionych i znajdujących się w powtórnych związkach do komunii eucharystycznej, stosunek Kościoła do nieregularnych sytuacji małżeńskich oraz stosunek Kościoła do związków homoseksualnych. Te trzy zapalne kwestie, ważne przede wszystkim dla Kościołów w krajach Zachodu, ogniskowały gros dyskusji zarówno przed rozpoczęciem pierwszej sesji, jak również podczas trwania obu synodów oraz w czasie pomiędzy nimi.

XIV Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów w październiku 2015 roku zakończyło się publikacją dokumentu końcowego. Zawierał on – w odróżnieniu od niektórych radykalnych wyrażań, które zostały wcześniej odrzucone przez ojców synodalnych – bardzo kompromisowe sformułowania w tych trzech kwestiach, a zarazem prezentował tezy ambiwalentne, które zarówno przez ojców synodalnych, jak i przez komentatorów były interpretowane nierzadko w przeciwstawnym sposób. Dlatego też już w czasie obrad XIV Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów wielu ojców synodalnych wyrażało pragnienie, aby ten dokument został potraktowany, zgodnie zresztą ze swoją właściwą naturą, jedynie jako doradcze *dossier* dla Ojca Świętego, zbierające owoce refleksji dwóch synodów. Miał on tylko pomóc papieżowi w sformułowaniu po upływie niezbędnego czasu swojego stanowiska na temat tych kwestii, którymi zajmował się synod. Publikacja adhortacji posynodalnej była zatem oczekiwana, zarówno w Kościele, jak też w wielu środowiskach poza Kościołem, z wielkim napięciem i nadzieją.

Adhortacja posynodalna papieża Franciszka *Amoris laetitia* została opublikowana 8 kwietnia 2016 roku. Papieski dokument zawiera wiele porównawczych, ważnych i inspirujących fragmentów, równocześnie jednak nie udziela jasnej odpowiedzi na niektóre ważne pytania, które pozostały otwarte po zakończeniu Synodu Biskupów. Dotyczy to przede wszystkim dyskutowanej na obu zgromadzeniach „nowej wrażliwości duszpasterskiej”, która miałaby polegać między innymi na dopuszcze-

niu do komunii eucharystycznej osób rozwiedzionych i znajdujących się w powtórnych związkach. Podobnie jak w dokumencie końcowym Synodu Biskupów z 2015 roku, w adhortacji *Amoris laetitia* nie ma mowy *expressis verbis* o takiej możliwości; zarówno w *Relatio finalis*, jak i w adhortacji mamy jedynie analizę sytuacji, w której okoliczności czynu zmniejszają subiektywną odpowiedzialność osób znajdujących się obiektywnie w stanie grzechu ciężkiego.

Nic dziwnego, że publikacja adhortacji na nowo rozpalila debatę dotyczącą zapalnych kwestii dyskutowanych w czasie obu synodów o rodzinie. Uczestniczyli w niej publicyści, teologowie, biskupi, kardynałowie, a nawet całe episkopaty, które zależnie od szerokości i długości geograficznej interpretowały papieską adhortację w sposób dokładnie przeciwny.

Zamysł napisania tej książki wziął się z pragnienia osobistego zorientowania się w tej niekiedy bardzo chaotycznej i wielowątkowej debacie, którą sprowokowała adhortacja *Amoris laetitia*, uporządkowania występujących w niej różnorodnych argumentów i wątków z różnych dziedzin teologii oraz ustosunkowania się do nich. Książka zrodziła się więc z pragnienia zrozumienia. Po rozpoczęciu swoich badań autor zrozumiał bardzo szybko, że właściwa interpretacja adhortacji wymaga zobaczenia jej w kontekście całego procesu synodalnego, którego była owocem.

Proces, który doprowadził do powstania adhortacji *Amoris laetitia*, rozpoczął się 8 października 2013 roku, kiedy biuro prasowe Stolicy Apostolskiej poinformowało o papieskim zamiarze zwołania dwóch synodów o rodzinie. Kluczowym elementem tego procesu był przygotowujący obrady synodalne konsystorz kardynałów w lutym 2014 roku, podczas którego kardynał Walter Kasper w swoim programowym wystąpieniu, wygłoszonym na zaproszenie Ojca Świętego, przedstawił główne tematy, którymi powinni zająć się biskupi. Wskazał on na trzy najważniejsze kwestie: *primo*, problem ważności

sakramentu małżeństwa zawieranego przez tzw. „ochrzczonych pogan”; *secundo*, postulat uproszczenia procesu kanonicznego w orzekaniu nieważności małżeństwa; *tertio*, możliwość przystępowania do komunii świętej osób rozwiedzionych i znajdujących się w powrotnych związkach. Wystąpienie niemieckiego kardynała rozpoczęło gorącą debatę synodalną, której owocem była opublikowana dwa i pół roku później adhortacja posynodalna i która po publikacji *Amoris laetitia* bynajmniej się nie skończyła, ale stała się jeszcze bardziej burzliwa.

Przystępując do pisania książki o adhortacji *Amoris laetitia* w kontekście całego procesu synodalnego, autor szybko zrozumiał, że ten rozległy projekt należy podzielić na dwie części i dwie pozycje książkowe. Stąd też publikacja, którą Szanowny Czytelnik ma przed sobą, dotyczy tylko teologicznej historii dwóch synodów o rodzinie, które odbyły się w latach 2014–2015. Druga książka, która obecnie jest na etapie przygotowania, będzie dotyczyła samej adhortacji *Amoris laetitia* i teologicznych sporów dotyczących jej interpretacji.

Książka składa się z czterech rozdziałów, które prezentują cztery chronologiczne etapy procesu synodalnego w latach 2014–2015. Pierwszy rozdział dotyczy konsystorza kardynałów, który odbył się w Watykanie w dniach 20–21 lutego 2014 roku. Zadaniem tego zamkniętego spotkania kardynałów było przygotowanie dwóch kolejnych zgromadzeń Synodu Biskupów o rodzinie, a jego kluczowy element stanowiło przemówienie kardynała Waltera Kaspera. Mimo że wystąpienie zostało gruntownie skrytykowane przez większość słuchaczy, to właśnie ono – jak się później okazało – wyznaczyło główne tematy do dyskusji synodalnej. W pierwszym rozdziale przedstawimy główne tezy wygłoszone przez niemieckiego kardynała i dokonamy ich wstępnej krytycznej analizy.

Drugi rozdział dotyczy III Nadzwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów, które odbyło się w Watykanie w październiku

roku 2014 roku i zdefiniowało główne teologiczne tematy debat toczonych w Kościele w ciągu kilku kolejnych lat.

Temat trzeciego rozdziału może zaskoczyć czytelnika; jest on poświęcony analizie wystąpień wygłoszonych podczas zamkniętej konferencji naukowej, zorganizowanej w Rzymie w przerwie pomiędzy dwoma synodami przez episkopaty: niemiecki, francuski i szwajcarski. Została na niej przedstawiona pewna „teologia” małżeństwa i rodziny, którą podczas obrad synodalnych promowała większość biskupów z tych trzech krajów. Warto przyjrzeć się zaletom i wadom tej „nowej teologii”, tworzonej w wyraźnie deklarowanym sprzecznie wobec dokonań Jana Pawła II, aby lepiej zrozumieć stawkę debaty synodalnej.

Czwarty rozdział poświęcony jest obradom XIV Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów w październiku 2015 roku.

Ta książka jest studium z pogranicza historii Kościoła i historii teologii oraz teologii systematycznej: dogmatycznej i moralnej. Autorka interesowała chronologia wydarzeń związanych z dwoma synodami o rodzinie, ale przede wszystkim w kontekście dyskutowanych wówczas, bardzo różnorodnych zagadnień teologicznych. Wymieńmy niektóre z nich: teologiczne znaczenie współczesnych zmian kulturowych, relacja Kościoła do świata, rozumienie nierozzerwalności sakramentalnego małżeństwa i Eucharystii, sposób etycznej oceny ludzkich czynów, w szczególności koncepcja tzw. aktów wewnętrznie złych (*intrinsece malum*), relacja sumienia do ogólnej normy moralnej. Kompetentna refleksja nad każdym z tych tematów wymagałaby odrębnej monografii lub nawet serii wydawniczej. Dlatego też ta książka chce służyć raczej jako „mapa drogowa” – pomoc w nawigacji, zorientowaniu się w problemach podejmowanych przez dwa synody o rodzinie.

Autor na pewno nie jest (i nie chce być) bezstronnym i nieangażowanym obserwatorem. Wprost przeciwnie, opisane wydarzenia

i debaty mają wielkie znaczenie dla Kościoła i świata, prezentowane w książce argumenty teologiczne należało więc poddać wstępnej ocenie². Można mieć tylko nadzieję, że poglądy autora nie wpłynęły negatywnie na obiektywizm opisu i analizy.

Ta książka nie ujrzałaby światła dziennego, gdyby nie zaangażowanie wielu osób. W pierwszym rzędzie chcę podziękować moim kolegom profesorom z Papieskiego Uniwersytetu Jana Pawła II w Krakowie. Z inicjatywy niezmordowanego i zawsze pełnego dobrej energii ks. dr. Bogusława Mielca jesienią 2016 powstało seminarium profesorskie, na którym grupa wykładowców Uniwersytetu Papieskiego omawiała podczas regularnych spotkań problemy związane z adekwatną interpretacją adhortacji *Amoris laetitia*. Bez atmosfery przyjaznej wymiany opinii nie byłoby tej książki, dziękuję więc wszystkim uczestnikom seminarium: o. dr. Robertowi Plichowi OP, ks. prof. dr. hab. Janowi Danielowi Szczurkowi, ks. dr. hab. Antoniemu Świerczkowi, ks. dr. Wojciechowi Węgrzyniakowi, ks. dr. hab. Robertowi Woźniakowi, ks. dr. hab. Stanisławowi Wronce.

Poszczególne rozdziały książki prezentowałem również w ciągu roku akademickiego 2017/2018 podczas moich wykładów na Papieskim Uniwersytecie Jana Pawła II w Krakowie. Dziękuję wszystkim uczestnikom wykładów i konwersatorium, ich wkład w powstanie tego tekstu jest bowiem bardzo znaczący. Podobną rolę odegrały dominikańskie wspólnoty Sióstr i Braci w Krakowie, Gidlach, św. Annie i Radoniach, które zapoznałem w ciągu ostatnich miesięcy z fragmentami tego tekstu i z których uwag i sugestii skorzystałem.

Dyrektor dominikańskiego wydawnictwa „W drodze”, ojciec Tomasz Grabowski OP, wyraził chęć publikacji tej książki natychmiast, kiedy zapoznałem go z tym projektem. Nie ma wątpliwości, że u źró-

² Pomocą w dalszych studiach mogą służyć czytelnikowi książki i artykuły wskazane w przypisach.

deł tej decyzji znajdowała się nie biznesowa kalkulacja, ale troska o Kościół i chęć inicjowania i wspomagania poważnej debaty teologicznej na istotne tematy. Za to mu po bratersku dziękuję.

Moja wdzięczność należy się paniom Ewie Kubiak i Agnieszce Czapczyk za życzliwą współpracę, pomoc redakcyjną i przygotowanie tekstu do druku. Autor recenzji naukowej, przewodniczący polskiego Stowarzyszenia Teologów Moralistów, ks. prof. Marian Machinek, swoimi celnymi uwagami znacząco poprawił argumentację i styl autora w kilku istotnych miejscach, za co mu również bardzo dziękuję.

Kraków, Niedziela Palmowa Męki Pańskiej 2018 roku

Prolog

Kiedy w 1997 roku ksiądz Francis George został arcybiskupem Chicago, podczas konferencji prasowej jeden z dziennikarzy zapytał go, czy będzie kontynuował styl poprzedniego metropolity Wietrznego Miasta, Josepha Bernardina. George, uśmiechając się, odpowiedział: „Jak wiecie, Kościół katolicki nie akceptuje klonowania ludzi”. To samo można powiedzieć o arcybiskupie Buenos Aires, Jorge Mariu Bergogliu, który 13 marca 2013 roku został wybrany następcą św. Piotra, i o jego stosunku do poprzednich papieży. Niekonwencjonalny styl papieża Franciszka od początku sygnalizował, że nie będzie to pontyfikat prostej kontynuacji.

Program nowego pontyfikatu został przedstawiony w pierwszej adhortacji posynodalnej papieża Franciszka, *Evangelii gaudium*, ogłoszonej osiem miesięcy po rozpoczęciu pontyfikatu. Adhortacja była owocem XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów na temat nowej ewangelizacji, które miało miejsce w Rzymie w dniach 7–28 października 2012 roku, jeszcze za pontyfikatu poprzedniego papieża, Benedykta XVI. To właśnie w tym dokumencie znajdujemy klucz do zrozumienia pontyfikatu papieża z Argentyny.

Franciszek widzi Kościół jako „wyruszający w drogę”, aby w „permanentnym stanie misji” wszystkim z nową wrażliwością i gorliwością głosić Ewangelię¹. Taki Kościół, „wyruszający w drogę” „ku ludzkim peryferiom”, ma być „Kościółem otwartych drzwi”². Papież

---

¹ EG 20; 25.

² Tamże, 46.

kieruje ku wszystkim pełne emocji wezwaniu: „Wyjdźmy, wyjdźmy, by ofiarować wszystkim życie Jezusa Chrystusa”³.

Tym, co Kościół ma do zaoferowania, światu jest przede wszystkim miłosierdzie Boga: „[Kościół] żyje niewyczerpalnym pragnieniem ofiarowania miłosierdzia, będącego owocem doświadczenia nieskończonego miłosierdzia Ojca i jego udzielającej się mocy”⁴. Dlatego też cechą rozpoznawczą Kościoła misyjnego jest wrażliwość na ludzkie cierpienie, na „krzyk ubogiego”: „Każdy chrześcijanin i każda wspólnota są wezwani, by być narzędziami Boga na rzecz wyzwolenia i promocji ubogich, tak aby mogli oni w pełni włączyć się w społeczeństwo”⁵.

Zdaniem papieża „permanentny stan misji” w Kościele powinien przeobrazić Kościół od wewnątrz, dokonać w nim „misyjnego nawrócenia”⁶. Pierwsza dziedzina, w której takie przeobrażenie jest konieczne, to stosunek do nauki wiary. Papież przypomina tradycyjne nauczanie Kościoła o hierarchii prawd wiary⁷; w głoszeniu Ewangelii należy troszczyć się o właściwe proporcje, aby mniej znaczące prawdy dogmatyczne i etyczne nie były nadmiernie uwypuklane jako najważniejsze dla chrześcijan: „Ewangelia zaprasza przede wszystkim, byśmy odpowiedzieli Bogu, który nas kocha i nas zbawia, rozpozna-

³ Tamże, 49.

⁴ Tamże, 24.

⁵ Tamże, 187.

⁶ Tamże, 25. Papież nie ujmuje wezwania do nawrócenia jako głównej treści misji ewangelizacyjnej, gdyż wiązałyby się to z mówieniem o ludzkim grzechu. Papieska tonacja jest inna: ewangelizacja to mówienie i świadczenie przede wszystkim o miłości Boga. Paradoksalnie w tym kontekście „misyjne nawrócenie” dotyczy więc przede wszystkim głosicieli Ewangelii, a nie tych, do których misja ewangelizacyjna jest skierowana.

⁷ Tekst adhortacji odnosi się w tym miejscu do dekretu Soboru Watykańskiego II o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*, 11.

jąc Go w innych i wychodząc poza samych siebie, by szukać dobra wszystkich”⁸. Papież podkreśla zarazem, w typowym dla siebie stylu, że „duszpasterstwo w kluczu misyjnym nie ma obsesji na punkcie niespójnego przekazu doktryn, które próbuje się przekazać”⁹.

Drugą dziedziną, w której misyjne nawrócenie powinno przeobrazić naukę i praktykę Kościoła, jest stosunek do sakramentów. „Kościół otwartych drzwi” troszczy się o włączenie wszystkich do wspólnoty, także do wspólnoty życia sakramentalnego. Papież dowodzi, że „drzwi sakramentów nie powinno się zamykać z jakichkolwiek powodów”¹⁰; ta otwartość dotyczy szczególnie chrztu, sakramentu pojednania i Eucharystii – ma ona wpływać także na sam sposób rozumienia sakramentów. Konfesjonał powinien być więc miejscem towarzyszenia ludziom, którzy często stawiają małe kroki ze względu na różnego rodzaju ograniczenia i trudności. W tym kontekście autor cytuje fragment *Katechizmu Kościoła katolickiego*, który będzie wspomniany często w różnych dokumentach dwóch ostatnich synodów o rodzinie, a ostatecznie zajmie bardzo prominentne miejsce w argumentacji ósmego rozdziału adhortacji *Amoris laetitia*: „Poczytalność i odpowiedzialność za jakieś działania mogą zostać zmniejszone, a nawet zniesione, na skutek niewiedzy, nieuwagi, przymusu, strachu, przyzwyczajień, nieopanowanych uczuć oraz innych przyczyn psy-

⁸ EG 39.

⁹ Tamże, 35. Zamiast słowa „narzucić”, które występuje w polskim tłumaczeniu adhortacji, wybraliśmy tłumaczenie: „przekazać”. Warto zauważyć, że zaskakujące, charakterystyczne dla Franciszkiego stylu określenie „obsesja na punkcie niespójnego przekazu doktryn” sygnalizuje problem, na który zwraca uwagę wielu komentatorów myśli papieża: wprowadzenia mocnego i dyskusyjnego rozdziału między doktryną i praktyką Kościoła (por. J. Granados, *Eucaristia e divorzio: cambia la dottrina? Saggio sulla fecondità dell'insegnamento cristiano*, Siena 2015; N.J. Healy, *The Spirit of Christian Doctrine: Logike Latreia and Pastoral Accompaniment*, „Anthropotes” 2 (2015), s. 379–395).

¹⁰ EG 47.

chicznych lub społecznych”¹¹. Taki konfesjonał, gdzie spowiednik ma świadomość ludzkiej słabości, nie jest „salą tortur, ale miejscem miłosierdzia Pana, zachęcającego nas do czynienia możliwego dobra”¹².

Duszpasterskie nawrócenie ma również wpływ na rozumienie Eucharystii, która „choć stanowi pełnię życia sakramentalnego, nie jest nagrodą dla doskonałych, lecz szlachetnym lekarstwem i pokarmem dla słabych”¹³. Papież Franciszek nie tłumaczy w adhortacji, co to praktycznie oznacza, czy i w jaki sposób to nowe rozumienie zmienia praktykę dopuszczania osób do przyjmowania Eucharystii, sygnalizuje jedynie potrzebę takiej refleksji: „Te przekonania mają również konsekwencje duszpasterskie, nad którymi powinniśmy się zastanowić z roztropnością i odwagą”¹⁴.

Od początku pontyfikatu miłosierdzie stanowi główny temat przepowiadania papieża Franciszka. Kulminacją papieskiego głosu miłosierdzia było ogłoszenie Roku Miłosierdzia, które nastąpiło w drugą rocznicę rozpoczęcia pontyfikatu, 13 marca 2015 roku, w homilii papieskiej podczas nabożeństwa pokutnego w bazylice św. Piotra. Papież zapowiedział wówczas, że nadzwyczajny Rok Święty dedykowany miłosierdziu rozpocznie się w uroczystość Niepokalanego Poczęcia 8 grudnia 2015 roku – w 50. rocznicę zakończenia Soboru Watykańskiego II – i zakończy 20 listopada 2016 roku, w uroczystość Chrystusa Króla¹⁵. Oficjalne i uroczyste ogłoszenie Roku Świętego odbyło się w Niedzielę Miłosierdzia; stojąc przed

¹¹ Tamże, 44; por. KKK 1735; AL 300.

¹² EG 44.

¹³ Tamże, 47.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Por. *Celebrazione della Penitenza presieduta dal Santo Padre Francesco*, BSS, 13.03.2015.

Drzwiami Świętymi bazyliki watykańskiej, Franciszek ogłosił wtedy bullę na Rok Święty, *Misericordiae vultus*.

Franciszkowa bulla o miłosierdziu kontynuuje wiele tematów podjętych w adhortacji *Evangelii gaudium*¹⁶. Głównym symbolem Roku Miłosierdzia stały się otwarte drzwi w kościołach: w dniu rozpoczęcia Roku Miłosierdzia papież otworzył Drzwi Święte w bazylice watykańskiej, a w kolejną niedzielę otwarto je w pozostałych rzymskich bazylikach papieskich. Papież polecił, aby tego dnia Bramy Miłosierdzia zostały otworzone również w każdej katolickiej katedrze na świecie oraz w innych ważnych ośrodkach kultu. Przejście przez Bramę Miłosierdzia w Roku Miłosierdzia miało umożliwić każdemu katolikowi otrzymanie przewidzianych odpustów, ale także stać się zaproszeniem do przeżycia rzeczywistości miłosierdzia i otwartych drzwi w życiu całego Kościoła i w swoim własnym: „W tym Roku Świętym będziemy mogli doświadczyć otwarcia serc na tych wszystkich, którzy żyją na najbardziej beznadziejnych peryferiach egzystencjalnych, które tak często świat stwarza w sposób dramatyczny. Ileż sytuacji niepewności i cierpienia jest obecnych w dzisiejszym świecie! Ileż ran na ciele wielu, którzy nie mają już więcej głosu, ponieważ ich krzyk osłabł i zgasł z powodu obojętności bogatych narodów. W tym Jubileuszu Kościół zostanie jeszcze bardziej wezwany do leczenia tych ran, do opatrywania ich oliwą pocieszenia, do przewiązywania miłosierdziem oraz do leczenia ich solidarnością i nalezną uwagą”¹⁷.

W tym kontekście warto zwrócić uwagę na pewien wybór języka ewangelizacji, który został dokonany przez papieża Franciszka i uzasadniony w bulli ogłaszającej Rok Miłosierdzia. Jak wspomnieliśmy,

¹⁶ Papież Franciszek, *Misericordiae vultus*, http://w2.vatican.va/content/francesco/pl/apost_letters/documents/papa-francesco_bolla_20150411_misericordiae-vultus.html, dostęp 03.09.2017.

¹⁷ MV.

Spis treści

Chronologia wydarzeń	7
Wykaz skrótów.....	9
Wprowadzenie	11
Prolog.....	19
Rozdział pierwszy. Ewangelia rodziny kardynała Waltera Kaspera	
Nieważność zawartego małżeństwa	38
Udzielanie komunii osobom rozwiedzionym, które znajdują się w ponownych związkach	46
Wnioski końcowe	69
Rozdział drugi. III Nadzwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów	
Konsultacje przedsynodalne	75
Debata na temat wystąpienia kardynała Kaspera.....	80
<i>Instrumentum laboris</i>	89
Przebieg III Nadzwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów	93
<i>Relatio Synodi</i>	108
Pierwsze reakcje: „kości zostały rzucone”	115

Rozdział trzeci. Nowa „teologia” małżeństwa?

Słowa Jezusa na temat małżeństwa i rozwodu.

Refleksje na temat katolickiej hermeneutyki Biblii.....	135
Seksualność jako wyraz miłości. Refleksje na temat teologii miłości.....	147
Dar z życia – refleksje na temat teologii narracji	156
Uwagi końcowe.....	176

Rozdział czwarty. XIV Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów

<i>Instrumentum laboris</i>	199
Przebieg synodu.....	213
Pierwsze relacje i oceny	244
W oczekiwaniu na adhortację posynodalną.....	257
Bibliografia	267
Indeks nazwisk.....	273

Druk i oprawa
Drukarnia TECHNET
ul. Biskupińska 3A, 30-732 Kraków